

УДК 336.744

Л. О. Нікітіна
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри фінансового права
Університету державної фіскальної служби України
О. В. Федорович
студентка
Навчально-наукового інституту права
Університету державної фіскальної служби України

ОБИГ ВІРТУАЛЬНОЇ ВАЛЮТИ – ГЛОБАЛІЗАЦІЙНА НОВЕЛА СУЧАСНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Сучасні новітні інформаційні технології породжують революційні явища у фінансовому просторі, що активно стимулюють глобалізаційні процеси, які, в свою чергу, впливають на розвиток світового фінансового співтовариства. Фінансова глобалізація, як об'єктивна закономірність розвитку людства, має наслідком удосконалення всесвітніх фінансових систем, створення нових механізмів міждержавного регулювання світових фінансових ринків, зокрема у сфері електронних розрахунків як інноваційних продуктів на ринку платежів. Таким новітнім регулятором, що виник внаслідок еволюції інструментів обігу і платежу, виступає віртуальна валюта, чи так звана «криптовалюта», – фінансовий інструмент, який прискорює всі транзакційні процеси.

Криптовалюта – це фідуціарна цифрова валюта, валютний курс якої встановлюється на підставі вільно плаваючого режиму як результат попиту і пропозиції на валютному ринку з повною відсутністю контролю з боку центробанків [1, с. 63]. Найбільш поширеним видом криптовалюти, її універсальною грошовою одиницею є Bitcoin – цифрова валюта з відкритим кодом, що створена і функціонує в електронній формі, є абсолютно децентралізованою, не має єдиного емісійного центру і, відповідно, не друкується жодною фінансовою установою світу, виробляється за допомогою комп'ютерного програмного забезпечення і вперше введена в обіг у 2009 р. Її емісію може здійснити будь-хто, оскільки схема розрахунків перебуває у відкритому доступі, але у суворо обмеженій кількості з метою захисту платіжної системи від повторного витрачання коштів. Ринкова капіталізація даного виду криптовалюти до середини 2014 р. досягла 7 мільярдів доларів [2, с. 380].

Вперше термін «криптовалюта» почав використовуватися в розпал світової фінансової кризи, а саме після появи пірінгової платіжної системи Bitcoin у 2009 р. Вважається, що вона була розроблена людиною або групою осіб, програмістами під псевдонімом Сатоші Накамото. Творець даної нової грошової системи охарактеризував її основні властивості: захист від шахрайських

операцій, можливість анонімного використання і незалежність від будь-яких конкретних організацій. Приблизний курс Bitcoin в 2009 р. варіювався від 700 до 1 600 одиниць за один долар. У 2010 р. був створений перший центр обміну, де можна було обміняти таку криптовалюту на долари. На сьогодні вартість одного Bitcoin становить 1 241 долар.

Bitcoin часто порівнюють із золотом, оскільки він є вичерпним ресурсом. Транзакції, що здійснюються з використанням такої криптовалюти, дуже складно відстежити і не можна відкликати. Завдяки ключовій особливості системи – децентралізації – дві особи можуть здійснювати операції купівлі-продажу в інтернеті безпосередньо, не звертаючись до центрального комп'ютера [3]. Таким чином, користувачі системи можуть купувати монети за іншу валюту чи «добувати» їх самостійно за наявності потужних комп'ютерних систем, оскільки кількість отриманих монет залежить від потужності обладнання, яке споживає електроенергію. Процес самостійного створення такої криптовалюти дістав назву «майнінг». Він являє собою складний процес вирішення криптографічної функції, який вимагає величезних обчислювальних можливостей та витрат електроенергії. Такий спосіб витрат свій попит, оскільки став неприбутковим.

Купити або продати Bitcoin можна тільки за допомогою спеціальних сервісів. Алгоритм включає кілька етапів:

- створення віртуального гаманця за допомогою спеціальних сервісів (exmo, coinbase, bter тощо);

- купівля монет (в іншого користувача, або за допомогою онлайн-обмінників) із банківської карти або за допомогою інших сервісів;

- використання (оплата за допомогою Bitcoin по інтернету товарів або послуг у продавців, які надають таку можливість) [4, с. 38].

Світові тенденції унормування криптовалюти свідчать про невизначеність її правового статусу, хоча більшість країн все ж визнають криптовалюту як модернізаційний регулятор платіжної системи, спосіб вирішення основних

її проблем. Так, у Канаді в 2013 р. було вперше встановлено банкомат з обміну Bitcoin – Robocoin. За один місяць за допомогою апарату було здійснено близько 1 500 операцій обсягом понад 1 мільйон канадських доларів; у Німеччині встановлено правовий статус біткоїнів як приватних грошей і дозволений безготівковий розрахунок у даній криптовалюти на її території; у Сінгапурі всі операції з криптовалютою регулюються і відстежуються державою; у Болгарії всі операції з криптовалютою оподатковуються за ставкою 10%; у Франції банкам дозволено здійснювати транзакції клієнтів у криптовалюти; у Нідерландах криптовалюта не відповідає жодному з визначень грошей і тому не асоціюється з ними. Саме тому уряд вважає їх власністю особи та обкладає податком на власність 25% [5, с. 764].

У Чехії випустили нову криптовалюту – чек краун коін (Czech Crown Coin, CZC), основним завданням якої є розвиток інтернет-бізнесу в країні. Ця національна віртуальна валюта є аналогом Bitcoin. Великобританія також випустила в електронний обіг власну віртуальну валюту – бріткоїн (Britcoin), роблячи акцент на тому, що ця валюта має більший рівень захищеності та справедливий рівень розподілу монет [6, с. 29].

Найбільш демократичний підхід продемонструвала Федеральна Резервна Система США, яка визнала віртуальні монети формою приватних грошей і дозволила їх оборот на території США за умови контролю за конвертацією в Bitcoin реальних доларів і навпаки. Сенат США вирішив не перешкоджати поширенню криптовалюти, а знайти способи регулювання даної сфери бізнесу, які полягають в оподаткуванні криптовалюти як майна. Однак не всі учасники світового фінансового співтовариства сприяють таким змінам у економічному просторі. Таким чином, можна стверджувати про існування яскраво виражених тенденцій до поширення віртуальної валюти, визнання її у світі.

Однак однозначного визначення правовий статус даної новели сучасного світу немає. Прикладом може слугувати застереження Європейського центрального банку щодо використання криптовалюти. Варто наголосити на відсутності категоричності у таких застереженнях. Переважними вважаються позиції «очікування», оскільки провідні фінансові інститути світу прагнуть до регулювання таких інновацій шляхом встановлення певних обмежень. Наприклад, на вимогу центрального банку Ісландії юридичні особи не можуть купувати Bitcoin у зарубіжних контрагентів, оскільки такі дії розцінюються як перерахування грошових ресурсів за кордон, однак їх продаж дозволений. Така позиція аргументується тим, що значущий вплив віртуальної валюти порушує суверенітет держави.

Найбільш консервативний підхід до таких тенденцій продемонстрував Китайський центральний банк. У 2013 р. уряд Китаю заборонив платіжним операторам обслуговувати онлайн-біржі з торгівлі Bitcoin через популяризацію віртуальної валюти і побоювання втратити контроль над рухом фінансових коштів в країні. Через це відбулось різке падіння курсу даної монети на 38%. Проте така заборона не поширюється на фізичних осіб. Крім того, ринок криптовалюти продовжує своє функціонування, оскільки вона вважається безпечною для населення, але лише за умови стабільності національної валюти КНР.

Національний банк України (далі – НБУ) визначає Bitcoin як «грошовий сурогат, який не має забезпечення реальної вартості». НБУ застерігає громадян та юридичних осіб щодо використання віртуальних валют для обміну на товари або грошові кошти, оскільки це пов'язано з ризиком повної втрати коштів, що задіяні у таких операціях, ризиком залучення таких осіб до діяльності, пов'язаної з легалізацією (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванням тероризму, а також рекомендує громадянам використовувати послуги лише тих платіжних систем, систем розрахунків, які внесені ним до Реєстру платіжних систем, учасників цих систем та операторів послуг платіжної інфраструктури [7]. Таким чином, Національний банк України визначає гривню як грошову одиницю єдиним законним платіжним засобом на території України, оскільки, згідно із ч. 2 ст. 32 Закону України «Про Національний банк України», випуск та обіг на території України інших грошових одиниць і використання грошових сурогатів як засобу платежу забороняються. Незважаючи на чітко виражену позицію національного регулятора економіки, НБУ вивчає нову систему, виражає готовність до співпраці над новими проектами щодо криптовалюти, але на законодавчому рівні акцентує увагу на тому, що всі ризики стосовно використання криптовалюти несе лише учасник транзакцій. Отже, Національний банк України знімає відповідальність за можливі ризики і втрати, пов'язані з даною платіжною системою.

Незважаючи на застереження НБУ, українські інвестори зацікавлені у Bitcoin-проектах. Через це у 2014 р. було прийнято рішення про створення Bitcoin Foundation Ukraine (BFU) – першої громадської організації, яка має на меті розвиток криптовалюти на території України та являє собою своєрідний інформаційний центр щодо використання Bitcoin в Україні. Тим не менш, збільшенню інвестицій перешкоджає відсутність офіційного визнання даної валюти.

Таким чином, основна проблема обігу віртуальної валюти полягає у невизначеності її правового статусу як регуляторами національної економі-

ки, так і світовою спільнотою. Крім того, визначення урядом криптовалюти як грошового сурогату тягне за собою утворення негативних наслідків його використання, оскільки правового забезпечення він не має.

Криптовалюта має ряд переваг, які виокремлюють її з-поміж інших валют. Так, незначні операційні витрати під час її використання передбачають найнижчі комісії за проведення транзакцій. Крім того, вона характеризується відсутністю можливості виникнення інфляційних процесів внаслідок постійного емісійного контролю. Емісія буде скорочуватись у чітко встановлених межах до 2040 р. [8]. Зрештою, коли емісія нових Bitcoin припиниться, «майнери» будуть, замість нових монет, отримувати комісію від проведених операцій. За допомогою криптовалюти можна швидко здійснювати як міжнародні розрахунки, так і розрахунки в межах однієї держави.

Вагомою перевагою є децентралізований характер криптовалюти. Відсутність єдиного регулятора є корисною, оскільки всі необхідні дані для самостійної емісії криптовалюти перебувають у вільному доступі, тож ризик виникнення дефолту напряму залежить від споживчої активності і зводиться нанівець. За умов регулювання такої валюти національними банками шляхом здійснення безпосередньої державної політики виникає ризик її знецінення, адже цінність доходів населення, у разі дефолту економіки, напряму залежатиме від політики певної держави.

Незважаючи на ряд вищезазначених переваг, існують негативні аспекти, які створюють загрози глобалізаційного характеру. Анонімність учасників криптовалютної системи можна розглядати із позитивної сторони через призму повної автономії від втручання державних органів, проте такі прерогативи створюють ризик використання анонімності з метою легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансування тероризму та поширення зброї масового знищення, ухилення від сплати податків, що є головною небезпекою цивілізації сучасного світу. Правоохоронні органи, які ведуть боротьбу із такою злочинною діяльністю, не мають можливості відстежити транзакційні операції, оскільки інформація про власника криптогаманця відсутня, а проведення самих операцій має найвищий ступінь захищеності. Єдиного цифрового банку не існує, і, відповідно, контроль за даною платіжною системою здійснити неможливо.

Можна стверджувати, що наявність у криптовалюти високого рівня ліквідності і здатності переміщуватись без обмежень звільняє громадян від нагляду з боку держави, що створює загрозу збільшення масштабів тіньової економіки, а саме її перетворення на нерегульовані потоки будь-яких платіжних операцій.

Цінова нестабільність Bitcoin, встановлення його курсу ринком і, як наслідок, відсутність гарантій збереження електронної валюти, спричинена відсутністю регулюючих механізмів, зумовлюють виникнення інвестиційних ризиків.

Відсутність дієвого механізму правового регулювання створює ризик для держави, оскільки легалізація криптовалютних розрахунків, за умов відсутності державного контролю, матиме наслідком нівелювання державної монополізації емісії грошей. Це може зменшити попит на національну валюту, сприятиме її знеціненню, перешкоджатиме проведенню ефективної грошово-кредитної політики держави, оскільки більшість грошових коштів не підлягатиме контролю національного регулятора економіки.

Таким чином, можна стверджувати, що дана світова новела має глобалізаційний характер, оскільки проникає на ринок національних платіжних систем багатьох країн світу і вже зайняла своє місце у фінансовому просторі. Криптовалюта, будучи інноваційною розробкою, має ряд позитивних та негативних особливостей, які надають їй переваги порівняно з іншими валютами.

Привабливість віртуальної валюти в Україні зумовлена кризою національної банківської системи, знеціненням гривні, її нестабільністю. Тому на даному етапі державотворення з метою усунення ризиків усі інноваційні технології, які розвиваються з миттєвою геометричною прогресією, треба досліджувати та врегульовувати на законодавчому рівні, використовуючи закордонний досвід. Нагальною потребою є створення ефективного правового механізму надійного функціонування наявної платіжної системи у сфері обігу криптовалюти, зокрема нормативної бази та законодавчих роз'яснень для правового обґрунтування віртуальної криптовалюти в Україні, а також встановлення опосередкованого контролю над здійсненням таких цифрових операцій. Це можливе лише за умови формування чіткої позиції законодавця щодо легітимності обігу криптовалюти, адаптації фінансових інститутів до новітніх платіжних систем.

Література

1. Молчанова Е., Солодковський Ю. Глобальна сервісна природа сучасних криптовалют / Е. Молчанова, Ю. Солодковський // Міжнародна економічна політика. – 2014. – № 1(20). – С. 60–79.
2. Федчун С., Захаркіна Л. Особливості обігу віртуальної криптовалюти Bitcoin у світовій фінансовій системі / С. Федчун, Л. Захаркіна // Економічні проблеми сталого розвитку : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції імені проф. Балацького О. – 2015. – С. 380–381.
3. 10 надприбуткових криптовалют ринків [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://forbes.net.ua/business/1361855-10-sverhpribylnyh-kriptovalyutnyh-rynkov>.

4. Дьячкова Ю., Родітелєв П. Розвиток криптовалюти Bitcoin і перспективи її функціонування / Ю. Дьячкова, П. Родітелєв // Вісник ДДМА. – 2016. – № 3(39). – С. 37–41.

5. Григорєвська О., Салазкін С. Особливості функціонування віртуальних криптовалют: економічний аспект / О. Григорєвська, С. Салазкін // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – № 14. – С. 760–765.

6. Пантелєєва Н. Нові форми грошей в умовах формування інформаційного суспільства / Н. Пантелєєва // Вісник Національного банку України. – 2015. – № 5. – С. 25–31.

7. Роз'яснення щодо правомірності використання в Україні «віртуальної валюти/криптовалюти» Bitcoin від 10.11.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0435500-14>.

8. 12 дивовижних фактів про «криптовалюту» Bitcoin [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://hitech.vesti.ru/news/view/id/3771>.

Анотація

Нікітіна Л. О., Федорович О. В. Обіг віртуальної валюти – глобалізаційна новела сучасного інформаційного суспільства. – Стаття.

У статті розглянуто глобалізаційний характер криптовалюти як інноваційної технології платіжної системи, ряд основних переваг над іншими валютами

та недоліків, які створюють загрози і ризики у фінансовому просторі.

Ключові слова: криптовалюта, Bitcoin, правовий статус, глобалізаційні загрози і ризики.

Аннотация

Никитина Л. А., Федорович О. В. Оборот виртуальной валюты – глобализационная новелла современного информационного общества. – Статья.

В статье рассмотрены глобализационный характер криптовалюты как инновационной технологии платежной системы, ряд основных преимуществ над другими валютами и недостатков, которые создают угрозы и риски в финансовом пространстве.

Ключевые слова: криптовалюта, Bitcoin, правовой статус, глобализационные угрозы и риски.

Summary

Nikitina L. O., Fedorovich O. V. Circulation of virtual currency as a novel in modern information society. – Article.

The article dwells upon the global character of cryptocurrency as innovative payment institution, major advantages and disadvantages over other currencies which create risks and threats in the financial sphere.

Key words: cryptocurrency, Bitcoin, legal status, global risks and threats.